

Oponentský posudek disertační práce

Název práce: Problematika umění ve veřejném prostoru v době normalizace na příkladu pražského metra

Autorka práce: Mgr. Alice Němcová

Vedoucí práce: PhDr. Milan Pech, Ph.D.

Pracoviště: Ústav dějin křesťanského umění, KTF, UK v Praze

Oponent: PhDr. et PhDr. Kateřina Štroblová, Ph.D.

Fenomén veřejné dopravy je jedním ze základních elementů formování a rozvoje města. Je tak výrazným činitelem podoby veřejného prostoru. Mgr. Alice Němcová se ve své disertační práci zaměřila na těsné sepjetí pražského urbánního prostředí se subjektem pražského metra.

Němcová se v práci obšírně zabývá charakteristikou, výstavbou a především výtvarným pojetím pražské podzemky, které bylo v období normalizace pod ideologickým diktátem komunistické strany.

V úvodu Němcová letmo nastiňuje obsah práce a opakovaně zdůrazňuje, že jejím cílem není detailní studie metra ani vytvoření katalogu realizací, ale širší zhodnocení struktur ovlivňujících umění ve veřejném prostoru a veřejný prostor samotný. Chybí však formulace vstupních tezí a základních hypotéz, které by práce vyvracela či potvrzovala. Od počátku tak není zcela jasné, jaký obraz formativních subjektů veřejného prostoru měla autorka v plánu zpracovat a tato oblast v práci vlastně absentuje.

Základem práce je zevrubná studie výtvarných realizací v interiérech i exteriérech náležitým prostorám podzemní dráhy a jejich současný stav.

Drobné umělecké realizace z období normalizace se v poslední dekádě dostávají do popředí pozornosti jak odborné, tak laické veřejnosti. Diskutuje se jejich ideologická zatíženost, technologický stav, a zejména jejich další osud. Mnoho těchto děl (a nejen drobných plastik, ale architektonicky významných budov) již bylo z veřejného prostoru odstraněno či je jejich demolice v plánu. Bez hlubší reflexe tak mizí živé urbánní elementy, jejichž často jediným handicapem byla doba jejich vzniku. Přestože se může zdát, že publikací na toto téma již bylo vydáno velké množství, jakákoli další diskuze je více než potřebná. Z tohoto hlediska je práce Alice Němcové zajisté přínosem k debatě o kultivaci veřejného prostoru.

V první kapitole nazvané Fenomén metra se autorka zabývá podzemní drahou v kontextu města. Je trochu škoda, že kapitola má jen tři strany, neboť potenciál kratší studie o funkci podzemky v urbanismu a podobě veřejného prostoru má velký potenciál.

Krátký rozsah je vůbec slabinou práce – 133 stran textu (vyjma úvod a závěr) téměř hraničí s adekvátním rozsahem disertace, přičemž téma nabízí rozsáhlé možnosti zpracování.

Kapitoly následující patří ke standardu umělecko-historické monografie. Zabývají se „libretem“ jednotlivých tras metra a tematickými liniemi, které v rámci ideologických doporučení výzdoba metra následovala. V oddílu Metro pod vlivem Moskvy nabízí autorka detailní popis počátků a plánů výstavby pražského metra a nastiňuje různé formy ideologického vlivu na konstrukci

/technologie, infrastruktura/. Zběžně popisuje historii a nejznámější realizace metra v Moskvě a srovnává systémy podzemky v hlavních městech bývalého Sovětského svazu – Bukurešti, Minsku a Budapešti. Do srovnání však nejsou zahrnuta ostatní města se systémem metra v Sovětském svazu (Novosibirsk, Tbilisi, Baku, Taškent), jejichž výzdoba by jistě nabízela materiál ke komparaci, a navíc kapitola obsahuje několik nepřesností (tvrzení, že metro v Budapešti pokračovalo rozšiřováním historických linek a liší se tedy od doby otevření metra v Praze je sporné: linka M2 i M3 byly vybudovány „na zelené louce“ a otevřeny v roce 1970 resp. 1976).

Rozsáhlý oddíl Vztah ideologie a umění v pražském metru se zabývá zejména libretem metra a obšírně zpracovává jeho „zákulisi“ – podmínky soutěží, komise, výtvarné rady. Věnuje se rovněž důležité složce financování.

Němcová dále tematicky srovnává díla podle míry jejich ideologické zatíženosti a správně zdůrazňuje nejvýraznější vliv ideologie ve stanicích, které byly po roce 1989 přejmenovány (Kosmonautů, Leninova...). Detailně se věnuje jejich výzdobě i jejímu porevolučnímu osudu.

Dalším důležitým tématem pro výzdobu metra se stala historie Prahy, zejména středověká, související s umístěním stanic linky A v historickém centru města. Autorka se zaměřuje na fenomén interpretace dějin různými režimy, a jak se tyto interpretace promítla do výtvarného zobrazení.

Výtvarné realizace v jednotlivých stanicích metra jsou detailně zpracované a dostupné na několika zdrojích včetně internetových stránek (metroart.cz, metroweb.cz, vetrelciavolavky.cz ...). Němcová je však uceleně uchopuje, komparuje a vkládá do kontextu.

Málo se také věnuje dílčím fenoménům, které s výtvarnou výzdobou souvisí – je to především samotná architektura stanic a dále např. grafické zpracování vizuálu metra Jiřího Rathouského, který je jen letmo zmíněn na straně 42, přestože jej autorka charakterizuje jako „nejsilnější uměleckou realizaci metra“.

Obdobně uchopuje i kapitolu pátou, věnovanou rozsáhlému tématu životního prostředí a jeho reflexi ve výzdobě především linky B. Úvodní podkapitola nazvaná Normalizační ekologie uvádí do problematiky vztahu a politiky komunistického režimu k environmentálním otázkám. Tato analytická část patří spolu s rozbohem dekorace příslušných stanic a drobných souvisejících realizací ve veřejném prostoru (plastiky, pítko) ke zdařilým. Reflexi pozice rodiny za socialismu, tématu dalšího pododdílu, již bohužel obdobný prostor není věnován, na rozdíl od oddílu Sport a zdraví. Zde se autorka podrobně zabývá jak kulturou sportu, tak realizacím sportovním aktivitám zasvěceným (velký prostor je věnován Strahovskému stadionu a spartakiádám).

V posledním oddílu práce se Němcová zabývá linkou D, na níž začaly konstrukční práce v letošním roce. Tento oddíl považuji za nadbytečný, jak v rozsahu (téměř 20 % textu), tak obsahem. Podrobně rozebírá plány rozšíření metra a problémy s plánováním a začátkem výstavby. Analyzuje plánovanou výzdobu jednotlivých stanic a komparuje jejich soutěžní návrhy. Budoucí výtvarné řešení pěti stanic existuje pouze v prvních vizualizacích, a jak si je sama autorka vědoma, plánované dokončení stanic je otázkou osmi let a finální podoba se může radikálně proměnit – ať již z důvodu změny politického klimatu, vývoje digitálních

technologií (některé realizace mají mít multimediální podobu) či například úmrtí autora (ze soutěžních návrhů vyšli vítězně např. Stanislav Kolíbal a Vladimír Kopecký).

Přes velký potenciál tématu má práce Alice Němcové kompilační charakter a poněkud postrádá vlastní badatelské výsledky.

Na téma se však pokouší nahlížet komplexně a interdisciplinárně, a proto ji lze považovat za jistý přínos k dalšímu bádání v této oblasti.

S výhradami práci Alice Němcové **doporučuji k obhajobě.**

V Praze dne 17.9.2022

Kateřina Štroblová